

УДК 330.341.1:338.49

І.О. ДЕРІД, аспірантка ХНУ імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОВИХ СИСТЕМ БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЇ ТА СУКУПНІСТЬ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ У НИХ

У статті проаналізовано світові системи бізнес-інкубаторів. Визначені основні функції бізнес-інкубаторів. Проведено аналіз характеру зв'язків, що існують у структурі інноваційних бізнес-інкубаторів. Особливу увагу приділено впливу мережевої структури інноваційних бізнес-інкубаторів на ефективність їхнього функціонування.

The world systems of business-incubators are analyzed in the article. The basic functions of business incubators were determined. The analysis of character of connections exist in the structure of innovative business-incubators were done. The special attention was spared by influence of network structure of innovative business-incubators on efficiency of their functions.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, бізнес-інкубатори, світові системи бізнес-інкубації, мережева економік, мережі.

Key words: innovation infrastructure, business incubators, world systems of business incubation, network economy, networks.

Вступ. З огляду на той факт, що світові передові економіки вже досягли етапу так званої нової або інформаційної економіки, в основі якої лежить інноваційний тип відтворення, а країни що розвиваються прагнуть досягти такого ж рівня. Доцільним є аналіз інфраструктурних суб'єктів, що роблять цей перехід можливим, а економіку ефективною. Надзвичайно важливою для інноваційного типу відтворення є інноваційна інфраструктура, представлена різноманітним видів, в основі яких лежить виконання тих чи інших функцій для інноваційного процесу. Одним із видів такої інфраструктури є інноваційний або технологічний бізнес-інкубатор, що являє собою специфічну мережеву структуру. Саме тому, в аспекті визначення сутності інноваційної бізнес-інкубації доцільним є аналіз мереж в цілому. Цією проблемою активно займаються такі автори як Кевін Келлі, Е. Кастелс, А. Гриценко та інші. Зазначена тематика проектується на площину бізнес-інкубації у роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів.

Постановка задачі. Метою нашого дослідження є аналіз світових систем бізнес-інкубації. Визначення функціональної специфіки інноваційних бізнес-інкубаторів як виду інноваційної інфраструктури. А також, виявлення

характеру зв'язків, що лежать в основі цього інституту та їхнього впливу на результати функціонування бізнес-інкубаторів.

Методологія. В статті використано порівняльний аналіз світових інкубаційних систем із використанням статистичної інформації. А також визначено функціональні зв'язки між певними мережевими характеристиками інноваційних бізнес-інкубаторів та ефективністю їх функціонування.

Результати дослідження. Існує велика кількість визначень бізнес-інкубатора. Одне із них характеризує його як спільний офісний простір, спрямований на забезпечення своїх орендаторів послугами стратегічного характеру чи послугами, що створюють для них додаткову вартість або надають моніторингову чи іншу бізнес підтримку [0, с.9].

Перший бізнес-інкубатор виник у 1959 р. у Нью-Йорку. Початком його створення було те, що у індустріальному центрі Батавіа (Batavia Industrial Centre) частина площ була відведена для малих стартових компаній, яким при цьому надавалася управлінська допомога в процесі зростання. На той період така практика була абсолютно унікальною [0, с.2]. Хоча перша ідея бізнес-інкубації виникла ще у 1942 р., коли студентська організація Student Agencies Inc. почала надавати підтримку студентським компаніям. Нині кількість бізнес-інкубаторів у світі швидко зростає, на 1985 р. їх нараховувалося усього близько 70, а у 1995 р. вже 1100, у 1999 р. – 2000 [0, с.63], на 2002 р. – близько 3000 [0, с.3], 4000 – на 2004 р. [0, с.8]. При цьому близько однієї третини від усієї кількості бізнес-інкубаторів розміщується у Північній Америці. Інколи бізнес-інкубатори поділяють на п'ять груп. Перші – це технологічні інкубатори. Зазвичай мають зв'язок із університетом, що базується на тому, що для інкубатора провідною є та технологія, що у цьому університеті розроблюється чи досліджується. Друга група – спеціалізовані високотехнологічні інкубатори – концентруються на певному високотехнологічному аспекті. Третя група – базовані на університетах інкубатори, найпопулярніша група у США. Такі інкубатори розташовані в університетах, від яких і здобувають підтримку. Головна мета таких інкубаторів – технологічний трансфер та комерціалізація університетських розробок. Четверта група – традиційні суспільні інкубатори, підтримуються державою та місцевими агентствами з розвитку економіки або місцевою адміністрацією. І остання група – приватно-корпоративні інкубатори, тобто внутрішні інкубатори корпорацій, присвячені вирощуванню їхніх нових технологій (такий інкубатор, наприклад, має корпорація Моторола). Фінансуються такі інкубатори батьківськими корпораціями

чи венчурним капіталом [0, с.13-14]. Аналогічною до інноваційних бізнес-інкубаторів є структура інноваційних бізнес-центрів. В цілому, технологічний (інноваційний) бізнес-центр і інноваційних бізнес-інкубатор являють собою одну й ту саму структуру інноваційної інфраструктури. Лише інколи джерела вказують на відмінності між ними, що зазвичай проявляються у вузькому спектрі функцій інкубатору порівняно із центром, оскільки бізнес-центр може включати інкубацію лише як один із напрямків своєї діяльності. Однак, зважаючи на значно розширений за останні десятиріччя спектр послуг технологічних бізнес-інкубаторів, різниця між ними і інноваційними центрами практично стерлася. Взагалі, послуги, характерні для надання бізнес-інкубаторами зазвичай включають стандартний набір – так послуги із надання адміністративних приміщень у користування, доступ до утворених мереж, бізнес-планування та концепція створення фірми, доступ до світової мережі Інтернет та послуги із допомоги в отриманні капіталу (банківського, акціонерного чи венчурного) – в середньому виконує більше 80% інноваційних бізнес-інкубаторів [0, с. 13]. Національна асоціація бізнес-інкубаторів США (National Business Incubation Association of the United States) визначає функції цих структур як «прискорення успіху розвитку підприємницьких компаній через надання ряду ресурсів і послуг із підтримки бізнесу, створених чи організованих інкубаційним менеджментом і пропонованих як самим інкубатором, так і через його мережі та зв'язки» [0, с.5]. Більшість бізнес-інкубаторів США є неприбутковими організаціями і мають зв'язки із університетами [0, с.3]. У США основними джерелами надходження фінансів до бізнес-інкубаторів є державні гранти, університетська та корпоративна підтримка у поєднанні із рентними та консультативними надходженнями від діяльності бізнес-інкубаторів. Однак основні надходження все ж приходяться на державне фінансування [0, с.6]. У середині 1990-х р. в Америці виникли перші так звані «Інтернет-інкубатори», що являють собою прибуткові організації, які спеціалізуються на надзвичайно швидкому вирощуванні ризикових фірм (венчурів) у галузі інформаційно-комунікативних технологій [0]. Країною, що у 1980-ті р. надзвичайно активно почала переймати у США процес створення бізнес-інкубаторів, був Китай, де ринок бізнес-інкубаційних послуг на протязі двох десятиріч показував найшвидші темпи зростання у 10% щорічно. Результатом цього стало, що на 2004 р. в Китаї нараховувалось близько 500 інкубаторів. Зазначені структури тут надзвичайно залежать від уряду, особливо у плані фінансування [0, с.4]. Основну масу клієнтів бізнес-інкубаторів в Китаї складають дочірні підприємства університетів та дослідницьких інститутів, а також державні підприємства. І лише протягом останніх років повільно, але впевнено почала зростати частка клієнтів, що

представлені приватними формами власності. У Європі інкубатори почали з'являтися також у 1980-ті роки. Перший бізнес-інкубатор у Германії виник лише у 1983 р. за ініціативи ради, що відповідала за трансфер технологій у Берлінському технічному університеті, у поєднанні із підтримкою берлінського уряду. Протягом 1984-1986 рр. кількість бізнес-інкубаторів у країні подвоювалась щорічно. У 1990-х роках у Германії відбувся стрибок у активності створення бізнес-інкубаторів. Германія є тією країною, де технологічні бізнес-інкубатори переважно іменуються інноваційними центрами – innovation centres. Хоча насправді, в Германії під цією назвою розуміють сукупність інкубаторів і парків різних видів. На 2000 р. в Германії кількість інноваційних центрів сягнула близько 400 одиниць, створивши одну із найбільших мереж бізнес-інкубаторів у світі [0, с. 14]. Як і у інших країнах інноваційні центри Германії базуються на концепції створення середовища, де наука та індустрія мають змогу для взаємодії. На макроекономічному рівні основною функцією бізнес-інкубаторів в Германії вважається виконання ними ролі інструменту регіонального економічного розвитку. Доволі розвиненими є бізнес-інкубатори у Франції. Навіть концепція створення технологічного парку Софія Антиполіс передбачала, що весь парк має бути великим інкубатором, де діяльність дослідницьких центрів, установ вищої освіти із курсами для підприємництва, підрозділи трансферту технологій має слугувати здійсненню інкубаційного процесу. Взагалі, до цього технологічного парку входить кілька інкубаційних структур, що виконують специфічні функції. Головною задачею інкубаторів вважається створення зручних умов для обміну інформацією між членами інкубатора, обмін підприємницьким досвідом, лобіювання та пришвидшення розвитку стартових компаній та сприяння їхній взаємодії на міжнародному ринку. Що стосується ситуації із бізнес-інкубаторами у Великобританії, то як і у більшості країн Західної Європи, тут інститути процесу бізнес-інкубації зазвичай мають назву – інноваційні центри. Розташовані вони здебільшого на територіях наукових парків, для зменшення собівартості інкубації. Тому і самі парки часто іменують інноваційними центрами або пишуть через риску – «інноваційні центри/наукові парки». У країнах пострадянського простору наприкінці 90-х років також активізувався інкубаційний процес. Розвиток бізнес-інкубаторів у наших країнах є принципово важливим заходом, з огляду на величезну кількість науково-дослідницьких організацій, що залишилися після розпаду СРСР (або хоча б їхніх приміщень). На 2007 р. в РФ нараховувалось близько 70 бізнес-інкубаторів [0]. До того ж нещодавно Комітетом економічного розвитку, промислової політики та торгівлі Росії було прийнято рішення про створення у Петербурзі 11 бізнес-інкубаторів за період від 2008-2011 роках. Значну організаційну проблему у

створенні бізнес-інкубаторів в Росії викликає той факт, що поширена в країні практика створення бізнес-інкубаторів на території великих промислових підприємств (Верстатобудівельний завод імені Орджонікідзе, ЗІЛ та ін.), зазвичай зіштовхується із проблемами майнових відносин із компаніями орендаторами через федеральну власність на більшість таких великих промислових підприємств країни. В українському уряді бізнес-інкубація не знайшла достатнього розуміння і підтримки. Основними інноваційно-інфраструктурними суб'єктами для країни було обрано технопарки. Однак, нині, у своїй більшості за рахунок європейських ініціатив, кількість інноваційних бізнес-інкубаторів в Україні поступово зростає. На 2004 р. в Україні нараховувався 71 бізнес-інкубатор [0, с.64]. Одеський інноваційний бізнес-інкубатор зареєстрований у 2006 р.. Націлений на підтримку та розвиток молодіжного підприємництва. Волинський бізнес-інкубатор відкрився 24 жовтня 2008 р. До листопада того ж року тут свої місця зайняли 25 стартових підприємств. На базі Київського політехнічного інституту разом із відомим технопарком «Київська політехніка» створено інноваційний бізнес-інкубатор «Політехцентр», який покликаний створювати сприятливі умови для організації власних малих підприємств та невеликих фірм, через які впроваджуються розробки дослідників університету. Також бізнес-інкубатор скеровує свої послуги на надання допомоги студентським колективам, які працюють у науково-технічному середовищі. Віртуальний бізнес-інкубатор «Харківські технології» - є втіленням міжнародного досвіду віртуальної бізнес-інкубації. Інкубатор надає традиційні послуги бізнес-інкубації, проводить курси підвищення кваліфікації у сфері інноваційного бізнесу, надає фінансову підтримку інноваційних процесів, різнопланові консультаційні послуги, бере участь у міжнародних проектах із сприяння розвитку підприємству. Цей бізнес-інкубатор, як і Асоціацію бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів України та Центр розвитку малого бізнесу, були створені в рамках міжнародного проекту Infodev – The Information for Development Program, що є партнерством державних двосторонніх та багатосторонніх агентств розвитку, працюючих у кооперації із партнерами із державного та приватного секторів, а також Світовим Банком. При цьому, як свідчать дослідники, далеко не усі бізнес-інкубатори пострадянських країн відповідають вимогам бізнес-інкубації, часто підміняючи свої функції дрібним виробництвом, простою орендою приміщень або навіть виходять у тіньовий сектор. Саме тому, основним завданням наших країн є перейняття оригінального практичного досвіду створення бізнес-інкубаторів. А тому, таке партнерство із світовими організаціями є корисним для наших країн, як з точки зору можливості перейняття досвіду та фінансової допомоги, так і з точки зору отримання

додаткової кваліфікованої контролюючої одиниці, що перекриває шляхи для фальсифікації.

Створена в рамках зазначеної програми мережа бізнес-інкубаторів у країнах що розвиваються не є одиничним екземпляром. Практично кожна країна, що має бізнес-інкубаційні структури створює мережеву структуру, що об'єднує їх. В Європі існує Європейська мережа інноваційних бізнес-інкубаторів (European Business Innovation Centers Network - EBN) – що являє собою неприбуткову організацію створену в Брюсселі у 1984 р.. У США -NBIA - National Business Incubation Association – Національна асоціація бізнес-інкубаторів. Французька мережа бізнес-інкубаторів була створена лише у 2001 р.. Для створення і координації діяльності бізнес-інкубаторів у Росії в 1997 р. було створено асоціацію НП «Національна співдружність бізнес-інкубаторів» (НСБІ). В Україні – вже вище згадана Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів. Причиною такого прагнення до утворення мереж, на нашу думку є саме мережевий характер нової економіки, про яку нині написано стільки робіт. Але до цього веде й той факт, що бізнес-інкубатори самі по собі є мережевими організаціями. Аби детальніше визначитися із впливом такої організаційної структури бізнес-інкубаторів, заглибимося до початків аналізу нової економіки. Доволі чітко мережі як основа нової економіки описуються англійським автором Кевіном Келлі у його книзі «Нові правила для нової економіки» (New Rules for the New Economy). Як свідчить автор, ще Пітер Друкер у 1969 р. відзначив зміни в економіці, що породили нову її форму – «інформаційну економіку». Проте нині К. Келлі обирає для визначення економіки означення «мережева». Пояснюючи це тим, що іронія нашого комп'ютерного часу в тому, що насправді він вже минув. Тобто минув час комп'ютера як незалежної одиниці, однак принципової важливості набула комунікація між комп'ютерами. Згідно автора, «мережа є колективною взаємодією, сплетеною трильйонами об'єктів та живих істот, об'єднаних разом через простір і скло» [0]. Якщо виходити із міркувань Е. Кастелса, то саме відносини та зв'язки нині є найяскравішими характеристиками економіки. Так автор зазначає: « Нове суспільство виникає тоді і якщо структурні трансформації можуть бути виражені у стосунках продуктів, стосунках сил та стосунках досвідів» [0]. При цьому, А.А. Гриценко звертає увагу, що не усілякі зв'язки є мережевими, розрізняючи ієрархічні і мережеві системи. У автора під ієрархічними розуміються структури, засновані на відносинах супідрядності, а під мережевими – відносини горизонтальної координації елементів системи [0, с.51].

Тепер звернемося до структури бізнес-інкубаторів в цілому та інноваційних - зокрема. Клієнти у них об'єднані на одному просторі, часто використовують

спільне обладнання, користуються послугами однієї і тієї ж групи менеджерів. Тобто вже виникає певна сукупність суб'єктів, але ще не мережа. Хоча ця сукупність і має потенціал до перетворення на останню, оскільки, вочевидь, якщо зв'язки тут виникнуть, то вони будуть не ієрархічними, а рівноправними, базованими на кооперації, тобто мережевими. Для виникнення таких зв'язків у інноваційному бізнес-інкубаторі, а зв'язки тут будуть не тільки між клієнтами, але й між клієнтами та іншими учасниками інкубатору – лабораторіями, університетами, аудиторськими фірмами та ін., необхідні певні умови. А саме, як стверджують наукові джерела, у мережах суб'єкти залишаються разом через певні відносини обміну або інші причини, що базуються на певних інтересах. Причиною цьому є те, що практично жодна із організацій не має усього необхідного досвіду і ресурсів для вирішення усіх проблем, тому в мережі виникає взаємозалежність. Однак, для виникнення таких зв'язків у бізнес-інкубаторах необхідна активна участь менеджерів, що створюють передумови для такої взаємодії – у формі організації певних формальних та неформальних зустрічей, конференцій, рекламних компаній. Особливістю саме інноваційних бізнес-інкубаторів є те, що тут при взаємодії мова йде про інтелектуальну власність. За умов недосконалого захисту прав цієї власності, компанії, що у подальшому не планують об'єднати зусилля на ринку, ризикують в результаті контактів втратити певні потенційні конкурентні переваги. З іншого боку, мережеві зв'язки і взаємодія будуються на взаємній вигоді, і компанія, що не йде на контакт ризикує опинитися поза межами зв'язків, втративши шанс на отримання додаткової вартості за рахунок синергетичного ефекту, що виникає при активній взаємодії суб'єктів мережі, коли успіх кількох із них «тягне» за собою позитивний результат для інших учасників (зазвичай у вигляді кращого іміджу компаній певної мережі та підвищення ступеню довіри до них).

Висновки. Таким чином, світова система бізнес-інкубації продовжує активно розвиватися, про що свідчить щорічне збільшення кількості бізнес-інкубаторів. Пріоритетність інноваційних технологій призводить до особливої уваги до інноваційних бізнес-інкубаторів як дієвого виду інноваційної інфраструктури. Специфікою бізнес-інкубаторів є той факт, що їхні структури мають потенціал до набуття мережевого характеру. Що, в свою чергу, на додаток до стандартних функцій бізнес-інкубаторів створює синергетичний ефект від взаємодії суб'єктів структури. Для реалізації цього синергетичного потенціалу необхідно як мінімум дві передумови. Перше – це кваліфікований менеджерський персонал, що здатен дати поштовх для взаємодії. А друге, і напевно найважливіше – це захист прав інтелектуальної власності, що гарантує більш-менш безпечний обмін досвідом та

знаннями. При цьому виникає думка, що за умов недостатнього захисту таких прав, таки можна досягти мережевих зв'язків, якщо створювати неспеціалізовані бізнес-інкубатори, де клієнти відносяться до потенційно різних секторів ринку. Що дає їм змогу обмінюватись ідеями і приймати спільні рішення без шкоди для подальшої конкурентоспроможності на ринку.

Список літератури: 1. *David F. Robinson*. The Development and Diffusion of Business Incubation Capabilities in Five emerging Markets in South America [електронний ресурс]/ Networks Financial Institute Working Paper № 2008-WP-08, 49 р.- Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=911128. 2. *Kris Aerts, Paul Matthyssens, Koen Vandenbempt*. Critical role and screening practices of European business incubators [електронний ресурс]/Steunpunt O&O Statistieken, University of Antwerp, 2005, 26 pp.- Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=388765#show870244. 3. *Жилінська О.І., Чеберкус Д.В.*. Розвиток інноваційної інфраструктури//Фінанси України.-2005.-№7.-с.57-67. 4. *Aruna Chandra*. Approaches to Business Incubation: A Comparative Study of the United States, China and Brazil [електронний ресурс]/ Network Financial Institute Working Paper № 2007-WP-29.- Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=911529. 5. Business Incubation FAQ [електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.nbia.org/resource_center/bus_inc_facts/index.php. 6. Система управління бізнес-інкубатора [електронний ресурс].-Режим доступу: http://www.siora.ru/ru/kons/business_incubator. 7. *Kevin Kelly*. New Rules for the New Economy [електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.wired.com/wired/archive/5.09/newrules_pr.html. 8. *Felix Stalder*. The network Paradigm: Social Formations in the Age of Information [електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.indiana.edu/~tisj/readers/full-text/14-4%20Stalder.html>. 9. *Гриценко А.А.* Иерархия и сетевые структуры в институциональной архитектонике экономических систем // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. - 2007. - Вып. 31-1.- с.51-55.

Надійшла до редакції 01.11.2008 р.